

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 1977/20

לפני: כבוד הנשיאה א' חיות
כבוד השופטת ע' ברון
כבוד השופט ע' גרוסקופף

העותרת: האגודה למען הלהט"ב בישראל ("האגודה
לשמירת זכויות הפרט")

נגד

המשיבים: 1. שר החינוך
2. הרב יעקב אריאל
3. הרב פרופ' אברהם שטינברג
4. פרופ' אביעד הכהן
5. ד"ר חנה קטן

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה: כ"ו בניסן התש"ף (20.04.2020)

בשם העותרת: עו"ד כרמל בן צור; עו"ד עידן סגר
בשם המשיב 1: עו"ד יונתן נד"ב
בשם המשיב 2: עו"ד יצחק מירון; עו"ד ד"ר איתמר מירון;
עו"ד אלחנן מירון

פסק-דין

השופטת ע' ברון:

1. מדי שנה במוצאי יום העצמאות מוענק על ידי שר החינוך, במעמד נשיא המדינה, פרס ישראל לאזרחים שגילו הצטיינות מיוחדת ופרצו דרך בתחומם המקצועי או תרמו תרומה מיוחדת לחברה הישראלית. ביום 12.2.2020 הודיע שר החינוך, הרב רפי פרץ, על זכייתו של הרב יעקב אריאל בפרס ישראל לשנת תש"ף בתחום הספרות התורנית (להלן: שר החינוך ו-הרב אריאל, בהתאמה). בראש ועדת השופטים שמונתה לבחינת המועמדים לפרס בתחום זה עמד הרב פרופ' אברהם שטינברג, ולצידו היו חברים בוועדה פרופ' אביעד הכהן וד"ר חנה קטן (להלן: ועדת הפרס או הוועדה). בנימוקיה ציינה ועדת הפרס את הדברים הבאים:

”הרב יעקב אריאל ראוי לקבל את פרס ישראל בתחום הספרות התורנית על היקף היצירה התורנית שיש בה מגוון נושאים בארבעת חלקי שולחן ערוך. הלכות היחיד והציבור, האיש והאישה, מצוות התלויות בארץ וכן בתחומי הגות ופרשנות. תרומתו של הרב יעקב אריאל ליצירה התורנית מעבר להיקפה הרחב ניכרת בהיותה פסיקת הלכה למעשה בחיים המודרניים.”

בעתירה דנן מבוקש צו על תנאי, המורה לשר החינוך ליתן טעם מדוע לא יורה על החזרת המלצתה של ועדת הפרס לדיון נוסף בפני חברי הוועדה, על מנת שידונו מחדש בשאלת זכייתו של הרב אריאל בפרס ישראל בתחום הספרות התורנית. זאת משום שעל פי הנטען, בעת המלצתה של ועדת הפרס בעניינו של הרב אריאל לא היתה מונחת לפניה תשתית עובדתית מלאה, ולפחות חלק מחבריה לא היו מודעים בזמן אמת להתבטאויות קשות ופוגעניות שהשמיע הרב אריאל במהלך השנים האחרונות בגנות קהילת הלהט”ב.

תמצית העתירה

2. העותרת, האגודה למען הלהט”ב בישראל, פועלת לקידום מעמדה של קהילת הלהט”ב במדינת ישראל במטרה להביאה לשוויון זכויות, לרווחה ולביטחון. לדברי העותרת, בשנים האחרונות נוהג הרב אריאל להתבטא באופן בוטה ומשתלח בקהילת הלהט”ב, באופן המטיל דופי בחברי הקהילה, והחורג ממרחב השיח הציבורי התקין והמכבד – לא כל שכן כזה המצופה מחתן פרס ישראל. בתוך כך מציינת העותרת כי הרב אריאל נמנה עם רבני מרכז “בקדושה – מרכז העצמה לחיי משפחה”, המציע טיפולים שמטרתם “להביא להתפתחות היכולת לאהבה ומשיכה לבני המין השני”; ולדברי העותרת מדובר ב”טיפול המרה”, כאשר כבר ביום 5.10.2014 פרסם משרד הבריאות אזהרה מפני הנזק האפשרי כתוצאה מטיפולים אלה. עוד צוין בעתירה כי הרב אריאל משמש כנשיא עמותת “חותם – יהדות על סדר היום”; וכי בשנת 2016, בתגובה מטעמה של חותם לקמפיין פרסומי שבו כיכבו משפחות חד-מיניות, נאמר בין היתר כי “משפחה נורמטיבית מורכבת מאב, אם וילדים. משפחה לא נורמטיבית היא לא משפחה מסודרת ותקינה, ויש לה בעיות פסיכולוגיות”.

העותרת מוסיפה ומפנה לדברים שאמר הרב אריאל במסגרת כנס “משפחה: אתגרים וחזון” שנערך ברמלה בחודש יולי 2016, שלפיהם “כשאין לאדם קשר טבעי למין האחר זאת נכות”; כי “נכים צריכים טיפול, צריכים עזרה”; כי “יש תרופות, יש טיפול פסיכולוגי ודרכים כאלו ואחרות לעזור להם, אבל צריך להכיר בעובדה שמי שלא יכול להקים משפחה נורמטיבית יש לו בעיה”; וכי “צריך לפתור את הבעיה וצריך לרחם עליהם”. עוד מפנה העותרת לכך שבאתר האינטרנט “כיפה” פורסם בשנת 2014 כי לעמדת הרב אריאל חל איסור להשכיר דירה למגוריהן של זוג לסביות. כן מפנה העותרת לדברים שנשא הרב

אריאל בחלוף שנה מעת הירצחה של הנערה שירה בנקי במצעד הגאווה שהתקיים בירושלים בחודש יולי 2015, ובמסגרתם ציין כי "הרוצח הזה הוא רוצח, אבל מצד שני – גאווה על מה? זאת לא משפחה. משפחה פירושה מסגרת של משפחה נורמטיבית – בעל, אישה, ילדים".

3. העותרת סבורה כי היה מקום לייחס משקל להתבטאויותיו של הרב אריאל בגנות קהילת הלהט"ב בעת גיבוש המלצת ועדת הפרס בעניינו – אלא שבדיעבד מתברר כי לא כך היה. לדברי העותרת, מפרסומים שונים בתקשורת לאחר שנודע דבר זכייתו של הרב אריאל בפרס ישראל (ועוד טרם שיצאה הודעה רשמית על כך מאת שר החינוך), עולה כי לפחות חלק מחברי ועדת הפרס לא היו מודעים להתבטאויות אלה וממילא לא ייחסו להן משקל כלשהו בגיבוש המלצתם. בהקשר זה מציינת העותרת כי בריאיון מיום 4.2.2020 שערך כתב גלי צה"ל עם אחד מחברי ועדת הפרס, שביקש להישאר בעילום שם, הבהיר הלה כי לא היה מודע לעמדותיו והתבטאויותיו של הרב אריאל; ומשהדבר הובא לידיעתו הוא סבור עתה כי יש להחזיר לוועדה את הדיון בהמלצה להעניק לרב את פרס ישראל. עוד מפנה העותרת לריאיון שנערך עם חבר ועדת הפרס פרופ' אביעד הכהן (להלן: פרופ' הכהן) בגלי צה"ל ביום 13.2.2020, שמתוכו היא למדה כי לגישתו של פרופ' הכהן יש בהתבטאויותיו של הרב אריאל משום "הלבנת פנים של ציבור שלם"; כי פרופ' הכהן לא היה מודע להן בזמן אמת שעה שוועדת הפרס יושבה על המדוכה; וכי לעמדתו "אם יהיה מועמד שיביע עמדות גזעניות או אחרות שהן פוגעניות, אני חושב שבהחלט עשוי להיות לכך משקל, תלוי כמובן בעוצמה ובתוכן".

לנוכח האמור, ביום 9.2.2020 פנתה העותרת לשר החינוך על מנת שיורה על החזרת הדיון בעניינו של הרב אריאל לוועדת הפרס; וביום 4.3.2020 התקבל מענה מאת הלשכה המשפטית במשרד החינוך, שלפיו שר החינוך שקל את הדברים ואולם אין בכוונתו להורות כמבוקש. מכאן העתירה שלפנינו; והעותרת מבהירה כי זו אינה מכוונת כלפי עצם המלצתה של ועדת הפרס על הענקתו לרב אריאל, הגם שהעותרת מסתייגת אף מכך, אלא כלפי החלטתו של שר החינוך שלא לקיים דיון חוזר בוועדה שיערך בראי התבטאויותיו של הרב אריאל בגנות קהילת הלהט"ב.

העותרת מציינת כי ועדת הפרס כפופה לכללי המשפט המינהלי, וככזו חלה עליה חובה לגבש את המלצתה על יסוד תשתית עובדתית מלאה – הכוללת אף אמירות ופעולות המעידות על דמותו של המועמד לקבלת פרס ישראל, ועל המשמעות הערכית הגלומה בבחירה בו. משהתברר כי התבטאויותיו החריפות והפוגעניות של הרב אריאל לא הונחו בפני חברי ועדת הפרס, לגישת העותרת המשמעות היא שנפל פגם חמור בהליכי עבודתה של הוועדה – המחייב את פסילת המלצתה ואת החזרת הדיון לפתחה על מנת שתבחן אם

יש בהתבטאויות האמורות כדי לשנות מהמלצה זו. בהמשך לאמור, נטען כי החלטת שר החינוך שלא להחזיר את הדיון לוועדת הפרס נגועה באי-סבירות ואף היא אינה עומדת באמות המידה שמכתיב המשפט המינהלי.

תגובות המשיבים

4. המדינה סבורה כי העתירה אינה מגלה עילה להתערבותו של בית משפט זה, ועל כן דינה להידחות. המדינה מדגישה כי אין בעמדה זו משום תמיכה או מתן הכשר להתבטאויותיו של הרב אריאל המפורטות בעתירה, ואולם לא טיבן של התבטאויות אלה הוא שעומד לבחינה – אלא סבירותה של החלטת שר החינוך שלא להשיב את הדיון בעניינו של הרב אריאל לבחינה מחודשת של ועדת הפרס. בהקשר זה מפנה המדינה לכך שעל פי ההלכה הנוהגת מקדמת דנא, מרחב ההתערבות השיפוטית בהחלטותיהם של ועדות הפרס ושל שר החינוך בנוגע להענקת פרסי ישראל הוא מצומצם ביותר ושמור למקרים חריגים; וכי הובהר בפסיקות קודמות שבכל הנוגע להחלטה בדבר זכייתו של מועמד מסוים בפרס, יש לנקוט זהירות יתרה במתן משקל להתבטאויות שנאמרו מחוץ לתחום הפעילות המקצועית שבגינה הוחלט להעניק למועמד את הפרס. בענייננו, נטען כי התבטאויותיו של הרב אריאל המפורטות בעתירה אינן מהוות חלק אינטגרלי מפועלו בתחום הספרות התורנית, ועל כן אין הכרח כי מידע זה ייכלל בתשתית העובדתית המונחת בפני חברי ועדת הפרס בעת קבלת המלצתם. מכאן שלגישת המדינה אין פסול בהחלטתו של שר החינוך שלא להחזיר את ההמלצה בעניינו של הרב אריאל לדיון מחודש בוועדת הפרס, ומדובר בהחלטה סבירה שאין מקום להתערב בה.

5. הרב אריאל סבור כי כל מטרתה של העתירה היא לנגח ולתקוף אותו באופן אישי, מסיבות "יחצניות" ופוליטיות, ולפגוע אגב כך במעמדו הציבורי וביוקרתו של פרס ישראל – וכבר בשל כך דינה של העתירה להידחות על הסף. הרב אריאל מוסיף ומציין שורת טעמים נוספים לדחיית העתירה על הסף, ובהם הפגיעה שהעתירה מסבה לסופיות, יציבות וודאות הענקת הפרס; הפגיעה הכלכלית ברב אריאל עצמו; היותה של הזכייה בפרס מעשה עשוי; וכן העובדה שהעתירה נגועה בשיהוי, חוסר ניקיון כפיים והצגה מטעה של העובדות.

ככלל הרב אריאל אינו מכחיש את ההתבטאויות המיוחסות לו בעתירה ואף אינו מצר עליהן; ואולם מבהיר כי אינו קשור עם "מרכז בקדושה" שעל פי הנטען מבצע "טיפול המרה", ועל כל פנים אף אותו מרכז פרסם כי הוא מתנגד בחריפות לטיפולים מסוג זה, וכי טיפולים פסיכולוגיים בשל העדפה מינית ניתנים רק למי שמעוניין בכך ובשום פנים ואופן אינם נעשים בכפייה. עוד לדברי הרב אריאל, התבטאויותיו נוגעות

לנושאים הנתונים כיום בליבה של מחלוקת קשה ונוקבת בישראל ובעולם כולו – במישור הפוליטי, דתי, מדעי, חברתי וציבורי; ועל כן בעצם הגשת העתירה טמונה פגיעה ממשית בחופש הביטוי ובחופש המחשבה והמחקר של הוגים, אנשי רוח, מלומדים ומנהיגים תורניים כמותו. כידוע, חשיבותו של חופש הביטוי נעוצה דווקא בהשמעת דעות ואמונות שאינן נעימות לאוזני השומע; ולדברי הרב אריאל, העתירה מהווה ניסיון חסר תום לב למנוע ממנו להביע את עמדת ההלכה והמסורת היהודית בסוגית יחסים חד-מיניים. לגישתו הדבר מעורר חשש ממשי מפני ניסיון השתקה וצנזורה דתית, על אחת כמה וכמה שעה שמדובר באדם שהוא מנהיג רבני-דתי ועל המוקד עומדים מנהיגיו, תפיסותיו ועקרונותיו בהתאם לדתו ואמונתו. לבסוף מבהיר הרב אריאל כי התבטאויותיו אינן נוגעות לכתיבתו התורנית שבגינה הוא נבחר לקבלת הפרס.

יצוין כי מטעם המשיבים 3-5, הם חברי ועדת הפרס, לא התקבלה תגובה לעתירה ואיש מהם לא התייצב לדיון שנקבע.

דיון והכרעה

6. לאחר שעיינו בעתירה ובתגובות לה על נספחיהן, והטינו אוזן לטענות באי כוח הצדדים בדיון שנערך לפנינו, הגענו לכלל דעה כי יש לדחות את העתירה – וזאת משלא מצאנו טעם המצדיק את התערבותנו בהחלטתו של שר החינוך, שלא להחזיר את הדיון בעניינו של הרב אריאל לוועדת הפרס. ואבאר.

7. פרס ישראל הוא הפרס היוקרתי ביותר הניתן במדינת ישראל לאזרחי ישראל שגילו מצוינות ופריצת דרך בתחומם, הראויים להערכה ציבורית על פועלם. מדי שנה בשנה מאז שנת 1953 מוענקים פרסי ישראל בטקס ממלכתי וחגיגי שנערך בירושלים הבירה במוצאי יום העצמאות, במעמד נשיא המדינה, ראש הממשלה, יו"ר הכנסת, נשיא בית המשפט העליון, שר החינוך, ראש עיריית ירושלים וראשי מדינה נוספים; ויצוין כי למרבה הצער, בשל התפשטותה של מגפת הקורונה צפוי הטקס להיערך השנה במתכונת שונה, שבמסגרתה עיקר הטקס צולם מראש וישודר בהרכב מצומצם של נוכחים. פרסי ישראל ניתנים בארבעה תחומי עשייה ראשיים וקבועים: מדעי היהדות, הרוח והחברה; מדעי החיים ומדעים מדויקים; תרבות ואמנות; ומפעל חיים - תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה. בכל אחד מן התחומים הללו קבועים תחומי משנה המתחלפים מדי שנה באופן מחזורי, וזאת על מנת להקיף את מרב תחומי העשייה והיצירה בישראל. הענקת פרסי ישראל מוסדרת ב"תקנון פרסי ישראל" (להלן: התקנון); המורה בין היתר כי בכל שנה ימנה שר החינוך ועדות שופטים ציבוריות בכל אחד מהתחומים והמקצועות שבהם יינתן הפרס, וכי הזוכים בפרס ייקבעו לאחר שיאשר השר את המלצות הוועדות שניתנו פה

אחד. לשר החינוך נתונה הסמכות שלא לקבל את המלצת הוועדות, או להחזירה לדיון בוועדה בהתבסס על נימוקים שיצוינו על ידו (סעיף 32 לתקנון) (להרחבה בנושא מעמדו הנורמטיבי של התקנון ראו: בג"ץ 1311/15 ד"ר נ' שר החינוך, פסקה 18 (20.5.2015)).

לנוכח יוקרתו וחשיבותו הציבורית של פרס ישראל, פעם אחר פעם אופפים את פרסום שמות הזוכים בפרס מחאות מתוקשרות ופולמוסים נוקבים בשאלה אם ראוי מי מהזוכים לאות המופת אם לאו; וכמעין ריטואל קבוע, מחלוקות אלה מוצאות דרכן אל פתחה של ערכאה זו. כך, ב-בג"ץ 1933/98 נטען כי הסופר עמוס עוז אינו ראוי לקבלת פרס ישראל לספרות ולשירה בשל מאמר שפרסם ושיש בו, לטענת העותר שם, "משום פגיעה קשה בציבור רחב" (בג"ץ 1933/98 הנדל נ' שר החינוך, התרבות והספורט (25.3.1998); ב-בג"ץ 2348/00 נטען כי גב' שולמית אלוני אינה ראויה לקבלת פרס ישראל על מפעל חיים (בג"ץ 2348/00 סיעת המפד"ל, המפלגה הדתית לאומית בארץ ישראל נ' שר החינוך (23.4.2000); להלן: עניין אלוני); ב-בג"ץ 2796/04 נטען כי האמן יגאל תומרקין אינו ראוי לקבלת פרס ישראל בתחום אמנות הפיסול, בעיקר בשל טינה ובוז שהביע בשורת מקרים כלפי הציבור הדתי והחרדי (בג"ץ 2796/04 יהלום נ' שרת החינוך, התרבות והספורט, פ"ד נח(4) 823 (2004); להלן: עניין תומרקין); וב-בג"ץ 2454/08 נטען כי פרופ' זאב שטרנהל אינו ראוי לקבלת פרס ישראל בתחום חקר מדע המדינה, בשל התבטאויותיו נגד התיישבות יהודית ביהודה ושומרון (בג"ץ 2454/08 פורום משפטי למען ארץ ישראל נ' שרת החינוך (17.4.2008); להלן: עניין שטרנהל). סקירת הפסיקה מלמדת כי לאורך השנים ניתן פרס ישראל גם למי שהחזיק בדעות אישיות שנויות במחלוקת, ולעיתים אף קיצוניות ומעוררות שאט נפש, ובית משפט זה נמנע מלהתערב. נקודת המוצא לדיון בעתירות אלה היתה, כי "לוועדת השופטים נתון שיקול דעת רחב ביותר, בהיותה גוף המונחה בשיקולים מקצועיים ובידיו הידע והנתונים לקבל החלטה"; כי התערבות שיפוטית בהמלצת ועדה זו או בהחלטת שר החינוך לאשר את המלצתה, שמורה למקרים חריגים ביותר ולנסיבות יוצאות דופן; וכי "מקום שהחלטתה של ועדת השופטים להעניק את פרס ישראל למאן-דהוא התקבלה בתום-לב ועל בסיס שיקולים מקצועיים ענייניים, אין ככלל עילה להתערבות בית משפט זה בתוכן ההחלטה" (עניין שטרנהל פסקה 6, וההפניות שם).

8. בענייננו מטעימה העותרת כי אין היא מבקשת להתערב בשיקול הדעת של ועדת הפרס, וכי כל טענותיה מופנות כלפי סדרי עבודתה של ועדה זו. על פי הנטען נפל פגם חמור בסדרי עבודת הוועדה, בכך שלא הוצגו לחבריה התבטאויותיו של הרב אריאל המפורטות בעתירה – והמשמעות היא שהמלצתה של ועדת הפרס התקבלה בלא שהונחה בפניה מלוא התשתית העובדתית הרלוונטית. במצב דברים זה, כך על פי הנטען, החלטתו של שר החינוך שלפיה אין מקום להחזיר את ענייננו של הרב אריאל לדיון מחודש בוועדת

הפרס, לוקה בחוסר סבירות ומחייבת את התערבותנו. בנקודה זו יובהר כי הצדק עם העותרת שהחלטה זו של שר החינוך כפופה לביקורת שיפוטית, ככל החלטה מינהלית אחרת ובדומה להחלטתו בדבר אישור המלצת ועדת הפרס:

”החלטתו של שר החינוך לאשר (או שלא לאשר) את החלטה של ועדת השופטים נתונה, ככל החלטה מינהלית, לביקורתו של בית-המשפט, אך אף כאן יש להדגיש שכדי שבית-המשפט יראה מקום להתערב בהחלטת השר יהיה על הטוען לשכנעו בקיום עילה מינהלית להתערבותו בהחלטת השר. כך למשל אם ייווכח בית-המשפט כי השר אישר את החלטה של ועדת השופטים אף שהליכי הדיון וקבלת החלטה על-ידי הוועדה לקו בפגם שעל-פי אמות המידה של המשפט המינהלי היה צריך להביא לפסילתה, עשוי יהיה להתערב בהחלטתו של השר, ובכך – בעקיפין – גם בהחלטתה של ועדת השופטים.” (עניין תומדקין, עמ' 838-839).

ואולם זאת יש להבהיר: במקרה דנן הבחינה אם החלטת שר החינוך לוקה בחוסר סבירות, קשורה בטבורה בשאלה אם התבטאויותיו של הרב אריאל בגנות הקהילה הלהט"בית אמנם מהוות חלק מהתשתית העובדתית הרלוונטית להמלצתה של ועדת הפרס – ואומר מיד כי מצאנו שיש להשיב על שאלה אחרונה זו בשלילה.

9. בעניין שטרנהל עמד בית המשפט על כך שלהתבטאויות של מועמדים לפרס ישראל בנושאים שאינם נוגעים במישרין לפועלם המקצועי שבגינו הם זוכים בפרס, אין ככלל מקום במערך השיקולים שעל ועדות הפרס לשקול. החשש בהקשר זה הוא קודם כל מפני פגיעה במטרתו של פרס ישראל להוות ביטוי להצטיינות ולתרומה מקצועית של הזוכים; ולא פחות חמור מכך, מפני פגיעה בחופש הביטוי של המועמדים לזכייה בפרס:

”קשה שלא לראות את מניעת הפרס ממי שנמצא ראוי לו בשל הישגיו המקצועיים, אך על בסיס עמדות שהביע, כפגיעה בחופש הביטוי, ולו באופן עקיף. תוצאה שכזו יש לה אפקט של 'סתימת פיות' שאין לה מקום במשטר דמוקרטי, שהלוא מהו המסר המתקבל אם לא מסר של השתקה? עצם הידיעה כי הבעת דעה שאינה פופולרית עשויה לשאת כעבור זמן תוצאות במישור שיש לו היבט מקצועי, גם אם על דרך של הענקת פרס, אינה מתיישבת עם תרבות של חופש ביטוי במשטר דמוקרטי. יתר על כן, האינטרס הציבורי הוא כי בשיח הציבורי ישתתפו ויביעו דעותיהם בחופשיות – גם אם אלה לעתים צורמות ובלתי-מקובלות – אזרחים רבים ככל הניתן, ובפרט מלומדים ואנשי אקדמיה שהידע והמחקרים שהם עורכים יש בהם כדי להעשיר את השיח הציבורי, לחשוף את הציבור למגוון של דעות ועמדות ולאפשר לו לגבש עמדותיו. בשיח הציבורי, שבנו והדגשנו, יש מקום וחיבות למגוון של דעות, ולא רק

לא לה הנעימות לאוזן. " (ההדגשה שלי-ע'ב') (שם, פסקה 10).

לא ניתן ואין זה ראוי אפוא להגביל את חלוקתו של פרס ישראל לאלה המחזיקים בדעות הנטועות בלב הקונצנזוס הציבורי, אלא שיש למדוד את המועמדים לפרס בהתאם להישגיהם המקצועיים ולתרומתם בתחום פועלם. אשר לרב אריאל – מומחיותו ועשייתו היא בתחום הספרות התורנית, ועל כן מטבע הדברים מתעורר חשש לכך שהשקפת עולמו ביחס למשפחות חד-מיניות באה לידי ביטוי גם ביצירה התורנית שהיא אומנותו, עד כי לא ניתן עוד להפריד בין דעותיו האישיות לבין פועלו המקצועי; והדברים משתקפים על פניו אף בנימוקי ועדת הפרס, שציינה כי "תרומתו של הרב יעקב אריאל ליצירה התורנית מעבר להיקפה הרחב ניכרת בהיותה פסיקת הלכה למעשה בחיים המודרניים". ואולם בדיון שנערך לפנינו הובהר לנו מפי בא כוחו של הרב אריאל, כי להתבטאויותיו ביחס לקהילה הלהטבית אין יד ורגל בכתיבתו הענפה שבזכותה הוא נמצא ראוי לקבלת פרס ישראל בתחום הספרות התורנית; ואף לא נטען אחרת מצידה של העותרת, ונראה שלא בכדי לא עלה בידה להפנות למראה מקום כלשהו בכתיבים הרבים שנכתבו על ידי הרב המעיד כי אלה נגועים באמירות פוגעניות כלשהן.

10. הנה כי כן, התבטאויותיו של הרב אריאל ביחס לקהילת הלהט"ב הן צורמות, בוטות ועולבות בציבור שלם – אך אינן נוגעות במישרין לעשייה המקצועית שבגינה הוחלט להעניק לו את הפרס, ומשכך ובהיותן מוגנות על ידי חופש הביטוי אינן רלוונטיות להמלצת ועדת הפרס בעניינו.

בין אם נרצה בכך ובין אם לאו, נכון לעת הזו השיח בדבר עצם הלגיטימיות של קהילת הלהט"ב עודנו קיים ונוכח בחברה הישראלית; ויש מי שסבורים עדיין, חרף כבדת הדרך שנעשתה בנושא, כי ההלכה היהודית אינה מאפשרת הכרה בזכותם של חברי הקהילה לכבוד ולשוויון. ואולם בחברה דמוקרטית לא ניתן להכריע את המאבק על שוויון זכויות בדרך של השתקה ושל "סתירת פיות" המתנגדים לכך. כפי שכבר נזדמן לי לציין בהקשר אחר, "חופש הביטוי הוא נשמת אפה של הדמוקרטיה. כאשר נפגעת זכותו של אדם לחופש ביטוי... החץ ננעץ גם בלב החברה הישראלית כחברה דמוקרטית. חופש הביטוי הוא הכרח לקיום שוק חי וחופשי של רעיונות ודעות, לדיון ציבורי בנושאים בעלי חשיבות ולליבון עמדות ותפיסות עולם." (בר"מ Lara Alqasem 7216/18 נ' משרד הפנים – רשות האוכלוסין וההגירה (18.10.2018), בפסקה 3). במקרה שלפנינו, מתן משקל להתבטאויותיו של הרב אריאל בגנות קהילת הלהט"ב, במסגרת ההחלטה להעניק לו את פרס ישראל בתחום הספרות התורנית, אינו אלא מעשה של השתקה. הפרס לא ניתן לרב אריאל בשל התבטאויותיו הפוגעניות אלא בשל הישגיו המקצועיים הראויים לציון, ובוודאי שאינו נותן גושפנקא להתבטאויות אלה.

11. בלא לגרוע מהאמור יבואר, כי כבר נפסק שייתכנו מקרים שבהם יהיה מקום שוועדת הפרס תשקול אף שיקולים החורגים מעשייתו המקצועית של מועמד והנוגעים לאישיותו ולנפקות הבחירה בו. אלא שמדובר במקרים חריגים ונדירים בלבד:

”בהחלט ייתכנו מקרים בהם לא ניתן יהא לשקול שיקולים שאינם מקצועיים גרידא אלא נוגעים בדמותו של המועמד ובמשמעויות הערכיות והחברתיות של הבחירה בו. כך למשל, מועמד המזוהה עם ערכים המנוגדים באופן ממשי לערכיה של מדינת ישראל, דוגמת מי שידוע כאוחז בעמדות גזעניות, או מקרים קיצוניים מעין זה. בנוסף, איני יכולה לשלול באופן מוחלט את האפשרות כי תהיינה התבטאויות שנשמעו מפי מועמד לפרס ואשר חומרתן כה חריפה וכה קיצונית, עד כי יהא זה בלתי ראוי ובלתי סביר להתעלם מהן ולשקול אך את זכויותיו המקצועיות של אותו מועמד. כידוע, גם רף הסיבולת הגבוה ביותר שנטל על עצמו הציבור במדינה דמוקרטית באשר לחופש הביטוי אין משמעו כי הנייר והאוזן סובלים הכל ותיכנה התבטאויות שיש בהן השפלה או ביזוי כה קשים בכבודו של אדם או של ציבור.” (עניין שטרנהל, פסקה 10).

התבטאויותיו של הרב אריאל אמנם ראויות לביקורת, ואף לביקורת נוקבת, אך אינן עומדות בקנה מידה מחמיר זה, וכפי שהוברר חוסות תחת כנפיו של חופש הביטוי.

12. טרם סיום יש לתת עוד את הדעת לפסק הדין שניתן בעניין מועמדותו של העיתונאי שמואל שניצר ז”ל לקבלת פרס ישראל בתחום העיתונות (בבג”ץ 2205/97 מאסלה נ’ שר החינוך והתרבות, פ”ד נא(1) 233 (1997); להלן: עניין שניצר). זהו מקרה יחידי בפסיקה שבו הורה בית המשפט על החזרת הדיון בהחלטה על זכייה בפרס ישראל לוועדת הפרס הרלוונטית, חרף התנגדותו של שר החינוך לכך, על מנת שתיתן דעתה למאמר בעל אופי גזעני שפרסם שניצר בגנות העדה האתיופית, ושהוביל אף להרשעתו בבית הדין של מועצת העיתונות בעבירה של הפרת חובה שבאתיקה עיתונאית. ויצוין למען שלמות התמונה, כי בסופו של יום הוחלט על ידי הוועדה שלא להעניק לשניצר את הפרס. על פסק דין זה נמתחה ביקורת קשה בספרות המשפטית, ובפסיקה שניתנה לאחריו גודרה ההלכה שנקבעה בעניין שניצר לנסיבותיו החריגות של אותו מקרה קונקרטי (ראו, למשל, עניין תומרקין בעמ’ 835-836). גם בענייננו אין לגזור גזירה שווה מעניין שניצר, ויפים בהקשר זה דברי השופט ת’ אור בעניין אלוני:

”לדעתנו, העובדות בבג”ץ 2205/97 היו שונות, ועל כן אין להקיש מההחלטה שם לענייננו. נסיבות המקרה שם היו, שהובא לידיעת בית המשפט שהן הועדה שהחליטה על ההמלצה והן שר החינוך שאישרה, לא היו מודעים כלל לעובדה שבית הדין לערעורים בענייני אתיקה של

מועצת העיתונות בישראל החליט, זמן לא רב קודם לכן, על כך שמר שניצר עבר עבירת אתיקה חמורה והורשע בה. לא היתה מחלוקת שעובדה זו לא היתה לנגד עיני ועדת הפרס והשר. גם לא היתה מחלוקת על החשיבות שיכולה להיות לעובדה זו במסגרת השיקולים אם להעניק את הפרס. בפרט, שמר שניצר סרב לחזור בו מהדברים שכתב, אשר היו את הבסיס להרשעתו האמורה. על רקע זה ועל רקע סמכות השר לחזור בו מהחלטתו ולהחזיר את הדיון לועדה - סמכות אשר לא היתה מחלוקת לגביה - הוחלט על ידי בית המשפט להחזיר את הדיון לוועדת הפרס. הטעם לכך היה, שכל החלטה של כל רשות מינהלית סבירה צריכה להיות מושתתת על כל העובדות הרלבנטיות הדרושות לקבלתה. באותו מקרה הוברר בעליל שעובדה חשובה ביותר לא היתה בפני ועדת הפרס והשר. (ההדגשות שלי-ע'ב') (שם, בפסקה 4).

בשים לב לאמור בקטע המצוטט, יובהר כי בניגוד לנטען בעתירה שלפנינו – לא הונחה לפנינו תשתית ראייתית המלמדת כי ההתבטאויות שבהן מדובר הן בעיני חברי הוועדה בגדר "עובדה חשובה ביותר" שלא היתה בפניהם. בעניין זה מבקשת העותרת להסתמך בעיקר על דברים שנאמרו לגרסתה מפיו של חבר הוועדה פרופ' הכהן, במסגרת ריאיון שנערך עימו בגלי צה"ל; אלא שלא הוצג מטעמה תמליל שלם של הריאיון, ולדברי הרב אריאל העותרת הוציאה את דבריו של פרופ' הכהן מהקשרם באופן שבו הם צוטטו על ידה בעתירה. לכך יוסף כי משקלו הראייתי של ריאיון תקשורתי הוא ממילא דל; וכי חזקה על פרופ' הכהן שאילו זו היתה עמדתו הוא היה מביע אותה אף בפני שר החינוך ולכל הפחות במסגרת העתירה דנן, אלא שהוא כמו גם יתר חברי הוועדה נמנעו מלהגיש תגובתם לעתירה זו וכן בחרו שלא להתייצב לדיון שנערך לפנינו.

זאת ועוד. אין הנדון (עניינו של הרב אריאל) דומה לראיה (עניין שניצר) אף בהיבט של חשיבות העובדות שנעלמו על פי הנטען מעיניהן של ועדות הפרס. בעניין שניצר מדובר היה במאמר חריג באופן שבו השתלח הכותב בציבור האתיופי, העולה עד כדי הסתה לגזענות ממש, ושהביא כאמור אף להרשעתו בעבירה אתית – וכל זאת שעה שעל הפרק עומדת זכייתו בפרס ישראל בתחום העיתונות. בלא להקל ראש בחומרת התבטאויותיו של הרב אריאל כלפי הקהילה הלהט"בית, דבריו אינם שקולים להסתה, אינם באים בגדרה של עשייתו המקצועית וכבר הוברר כי חוסים תחת עקרון חופש הביטוי.

13. סופו של דבר, מצאנו כי אין מקום לקבוע שהחלטת ועדת הפרס בעניינו של הרב אריאל התבססה על תשתית עובדתית חסרה המחייבת החזרת הדיון לוועדה. ומכאן, שאין לשעות לטענה כי החלטת שר החינוך שלא להחזיר את הדיון לוועדה לוקה באי סבירות,

ואין זה מקרה חריג המצדיק את התערבותנו בהחלטת השר הנוגעת לחלוקת פרס ישראל.

בעניין תומרקין חתם השופט א' מצא את פסק דינו בציינו כי "החלטה להעניק את פרס ישראל לפלוני – הגם שהיא כמעט חסינה מפני התערבות מהותית בשיקוליה מצדו של שר החינוך, ואף מפני ביקורת שיפוטית – אין היא חסינה מפני ביקורת ציבורית. וזה, לטעמי, גם דינה הראוי של ההחלטה להעניק את פרס ישראל בתחום הפיסול לתומרקין, שאף היא פתוחה לביקורתו של הציבור הרחב." (שם, בעמ' 840); דומני כי הוא הדין אף בהתייחס לזכייתו של הרב אריאל בפרס בתחום הספרות התורנית.

14. התוצאה היא שהעתירה נדחת. אין צו להוצאות.

ש ו פ ט

השופט ע' גרוסקופף:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הנשיאה א' חיות:

אני מצטרפת בהסכמה לחוות דעתה של חברתי ולכל טעמיה אשר כל המוסיף עליהם – גורע.

ה נ ש י א ה

הוחלט כאמור בפסק דינה של השופטת ע' ברון.

ניתן היום, ב' באייר התש"ף (26.4.2020).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ה נ ש י א ה

